

POUČAVANJE STUDENATA ZA PLANIRANJE TERAPIJSKOG PROCESA KORIŠTENJEM TRODIMENZIONALNOG ART EKSPRESIVNOG MEDIJA

DALIBOR KISELJAK¹, DIJANA ŠKRBINA²

¹Zdravstveno veleučilište, Studij fizioterapije

²Zdravstveno veleučilište, Studij radne terapije

Stručni rad
UDK: 615.8

Autor za dopisivanje: Mr. Dalibor Kiseljak, Zdravstveno veleučilište, Studij fizioterapije, Mlinarska cesta 38, Zagreb, Hrvatska; e-mail: dalibor.kiseljak@zvu.hr

Sažetak: U suvremenim znanstvenim i kliničkim istraživanjima sve više se ističe potreba interdisciplinarnog proučavanja povezanosti različitih područja. Posebno se naglašava važnost odabira adekvatnih integrativnih, suportivnih metoda intervencija usmjerenih na restituciju psihosocijalnih i neuromotornih funkcija pojedinca. Razvojem različitih znanstvenih spoznaja razvijaju se nova interdisciplinarna područja poput art terapije, te novih metoda kreativnih intervencija u dijagnostici, odgoju, obrazovanju i terapiji, koje su karakterizirane sinergijom funkcionalnih, psihosocijalnih, obrazovnih i psihoterapijskih utjecaja. S obzirom na navedeno važno je kroz sustav obrazovanja studenata budućih terapeuta planirati teme iz suvremenih kreativnih terapijskih pristupa. Cilj ovog rada je prikazati način upoznavanja studenata kroz vježbovnu nastavu sa karakteristikama različitih kiparskih medija, uz osvještavanje brojnih mogućnosti njihovog korištenja u terapijskom procesu. Istraživanje je provedeno u obliku praktične radionice na uzorku od trideset i osam studenata završne godine Studija fizioterapije, u trajanju od tri sata. Za potrebe istraživanja korištena je Anketa o prethodnom iskustvu, preferencijama i primjeni kiparskih medija vlastite konstrukcije, te opažanje bez uključivanja. Rezultati provedenog istraživanja sa studentima ukazuju na nedovoljno poznavanje i korištenje trodimenzionalnih art ekspresivnih medija (glina, žica, alu-folija). Stoga ovaj rad predstavlja početni napor u promišljanju i planiranju obrazovanja studenata budućih terapeuta za korištenje suvremenih komplementarnih art terapijskih pristupa u okviru svoje buduće prakse.

Ključne riječi: poučavanje, interdisciplinarni pristup, trodimenzionalni art ekspresivni medij

UVOD

Brze promjene koje se svakodnevno zbivaju u današnjem suvremenom društvu utjecale su i na potrebu promjena u visokoškolskom obrazovnom kontekstu. One su logična posljedica naglog tehnološkog razvoja i današnje dinamične i složene stvarnosti. Tako suvremena koncepcija obrazovanja studenata zahtijeva usmjerenost na studenta kao subjekta odgojno-obrazovnog procesa, na različitost sadržaja, te na poučavanje raznovrsnim kreativnim metodama i strategijama aktivnog usvajanja znanja. Navedeno je pretpostavka pomicanja svijesti prema cjeloživotnom obrazovanju i održivom razvoju. Te promjene nužno moraju uključiti poticaje za dubinski pristup u obradi nastavnih

sadržaja. Prema Modelu dubine obrade informacija (Craig i Lockhart, 1972.) uspješnost pamćenja ovisi o kvaliteti obrade informacija u radnom pamćenju. Stoga ako studente poučavamo metodama kojima ćemo ih potaknuti da informacije trenutno dublje procesuiraju, omogućujemo im uspješnije zapamćivanje sadržaja. Poučavanje studenata na stručnim studijima trebalo bi biti u velikom dijelu osjetno i iskustveno, čime se potiče samoregulirano i interaktivno učenje, te dubinsko procesuiranje informacija.

Navedenome treba težiti u nastavi na stručnim studijima, jer ovladavanje znanjem i vještinama je indikator kvalitete rada budućih terapeuta. Namjera ovog istraživanja je povećati razlikovnu moć opažanja usmjeravanjem pozornosti studenata na svojstva

različitih kiparskih medija, te mogućnosti različite primjene kiparskih medija kroz motoričko-emosivno-simbolički aspekt stvaranja nečeg novog. Nadalje, ovo istraživanje predstavlja početni napor da se predstavi mogućnost korištenja nekih od kiparskih medija sa ciljem osvještavanja vlastitih kreativnih i adaptivnih potencijala studenata, njihove uzajamnosti i međusobne određenosti, te promicanja svijesti o širokoj primjeni u budućoj terapijskoj praksi.

SUVREMENI KREATIVNI KONCEPTI POUČAVANJA

Za osuvremenjivanje metoda poučavanja potrebna je spremnost predavača za drugačije promišljanje o poučavanju i nastavnom procesu uopće, te oslobođenje od vlastitih predrasuda i blokada. Promjene u načinu poučavanja su nužne i uvjetovane društvenim prilikama i potrebama suvremenog obrazovanja. Kreativnost je pristup određenom problemu, te je stoga istaknuta kao potreba i mogućnost u pedagoško-didaktičkoj i terapijskoj praksi.

Poučavanje studenata je proces koji zahtijeva visoku stručnost i motivaciju svakog predavača koji sudjeluje u nastavnom procesu, što utječe i na motivaciju studenata. Motivacija studenata na nastavi povezana je s razinom ciljano vođenog poučavanja i učenja (Cox i Ram, 1994; Ram i sur., 1995, prema Suzić, 2002). Ciljano vođeno poučavanje i učenje su kako navode Ram i Leake (1995) aktivni strateški procesi usmjereni na rezoniranje potrebnih informacija, alternativnih strategija učenja i poučavanja, te mogućnosti koje pruža okolina. Na motivaciju studenata osim psiho-fizičke strukture studenta, karakteristika nastavnika, nastavne tehnologije, socio-kulturnih uvjeta i okoline utječu i karakteristike nastavnog sadržaja, odnosno metode poučavanja tog sadržaja. Ukoliko je motivacija studenata samo vanjska, a ne i unutarnja, spoznaje mogu ostati izvan subjektivnog prihvaćanja studenta, a trajnost takvih znanja je problematična. Suvremeni pedagoško-didaktički pristupi podržavaju ideju da se nastava može realizirati na različite i studentu prihvatljive načine, uvažavajući njegov osobni stil i dinamiku učenja, a pritom ne zapostavljajući temeljne ciljeve i zadatke obrazovanja. Suvremena visoka učilišta koja teže biti moderna, humanistička, otvorena i kreativna, mijenjaju rigidni nastavni program fleksibilnijim kurikulumom, stavljajući studenta u središte problema,

uvažavajući njegove potrebe, sposobnosti i interese (Renzulli i Reis, 1997; Renzulli, 1999; Sternberg, 2003, prema Koludrović i Reić Ercegovac, 2010). I mnogi drugi autori (Bežen i sur. 1993, prema Arbunić i Kostović-Vranješ, 2007) smatraju kako suvremene tendencije u nastavi nastoje reducirati tradicionalne koncepcije poučavanja, jer je njihova prevelika direktivnost opasna za razvoj intelektualne i moralne autonomije pojedinca, autentičnosti njegova iskaza, pozitivne slike o sebi, te samoaktualizacije osobnih potencijala. Stoga se u suvremenoj visokoškolskoj nastavi napušta verbalizam, a cjelokupan nastavni proces usmjerava prema studentu uz primjenu različitih kreativnih metoda poučavanja koje potiču aktivan rad studenata, kritičko i stvaralačko mišljenje, rješavanje problema i upotrebu znanja u novim situacijama (Gallie i Joubert, 2004; Razdešek-Pučko, 2007; Timberlake, 2007; Woodlief, 2007, prema Arbunić i Kostović-Vranješ, 2007).

Kreativna nastava se može sagledati kroz akcijsko ponašanje i djelovanje studenata, pri čemu je akcijsko ponašanje dinamičan proces neprestanog mijenjanja nastave i njezine učinkovitosti u kojoj studenti preuzimaju rizik rezultata i akcije. (Buljubašić-Kuzmanović i Kobaš, 2009). Ruić (2006) navodi da poučavanje utemeljeno na samoaktivnosti studenata, kritičkoj preradi sadržaja i njihovom aktivnom odnosu prema sadržaju omogućuje podizanje razine znanja prema operativnosti i kreativnosti, što je i temeljna zadaća obrazovanja za budućnost.

Među brojnim kritikama nastave na visokim učilištima, a time i na stručnim studijima je i ona da nastava ne razvija kreativnost, već je na određeni način i guši. (Simplicio, 2000; Dryden i Vos, 2001; Mejer, 2005, prema Bognar, 2012).

U kreativnom, odnosno stvaralačkom procesu "mentalne slike" su kako navodi Évano (2004, prema Svedružić 2005) uvjet za izvođenje svih mentalnih radnji. Također, autor navodi kako se tradicionalno razlikuju reproduktivna i kreativna imaginacija, pri čemu reproduktivna imaginacija oponaša ono što je percipirano, a misaoni proces se bazira na dosjećanju. Suprotno tome, kreativne imaginacije stvaraju nestereotipne unutarnje kognitivne reprezentacije na kojima se temelje razmišljanja o različitim pojavama, pri čemu se izbjegava neposredna percepcija. U usvajanju vještina na stručnim studijima osim reproduktivne vrlo je važna kreativna

imaginacija, stoga što će studenti moći kroz osjetno iskustvo stvarati vlastite mentalne slike o različitim kreativnim terapijskim pristupima. Uloga nastavnika je kroz nastavu poticati stvaralaštvo, odnosno kreativni pristup rješavanju terapijskih problema, jer kako kaže Polić (1993): “*Stvaralaštvo nije nešto što se može jednostavno naučiti, jer kao gotovo znanje nigdje niti ne postoji. Stvaralaštvo se može samo poticati i razvijati, ono se može odgajati.*”

TRODIMENZIONALNI ART EKSPRESIVNI MEDIJI

Kiparski medij

Kiparstvo je umjetnost oblikovanja volumena u prostoru (Ivančević, 1997), pri čemu je volumen uz prostor osnovni manipulativni element koji je moguće doživjeti vizualno i taktilno. Kiparstvo se koristi trodimenzionalnim prikazom oblika sa posebnosću u strukturi materijala. Materijal kojim se oblikuje može biti mekan, pomičan, dinamičan (glina, plastelin, vosak), te tvrd, ukočen, statičan (kamen, drvo i dr.). Neki od navedenih kiparskih materijala zbog svoje strukture se manipulacijom lako oblikuju, dok je za druge potreban i dodatni alat kojim će se oblikovati. Na osnovu navedenih strukturalnih razlika moguća su dva načina rada sa ovim medijima. Prvi se sastoji u dodavanju, a drugi u oduzimanju materijala. (Peić, 1971). Osobine kiparskih materijala prate emocionalno-motoričke potrebe pojedinca. Tako primjerice, dinamičnije materijale možemo ponuditi u situacijama kada nam je cilj potaknuti ekspresiju, odnosno manipulativni zanos kod pojedinca koja će u konačnici dovesti do svojevrzne katarze. U praksi se često primjenjuju kiparski materijali mješovitih oblikovnih svojstava, poput žice, lima, alu-folije, papira, gipsa. U nastavku teksta bit će kratko opisana neka svojstva materijala koji su se koristili u ovom istraživanju.

Glina

Glina je jedan od najmekših pokretljivih kiparskih materijala, koji dozvoljava vrlo raznoliku obradu površine oblika. Tako se mogu ostvariti likovno bogate teksture od glatkih do raznoliko hrapavih. Različitim likovno-tehničkim pomagalima se ubadanjem, grebanjem, utiskivanjem teksture mogu ostva-

riti najrazličitiji plastični grafizmi. (Jakubin, 1999). Glina kao medij se koristila još u starim civilizacijama kada su se pojedinci izražavali elementarno, kroz najjednostavnije oblike koji se danas nazivaju geometrijskim tijelima. Primjerice, kineski umjetnici u svojoj umjetničkoj profinjenosti osim jednostavnog oblikovanja težili su pojačanoj senzibilnosti u odnosu na glinu. Oni su osim konkretnog produkta kroz proces oblikovanja gline nastojali sačuvati i zabilježiti i onu nervozu, ushit, tempo kojim se oblikovala inicijalna ideja, odnosno sve to prikazati kroz *igru prstiju zaustavljenu u glini*. Kroz takve aktivnosti nesvjesno se aktivira aferentno-eferentni odnos prema glini, odnosno kod pojedinca se manifestira motoričko emotivni reciprocitet. Navedeno nam je bilo polazište za planiranje i realizaciju ovog istraživanja.

Žica

Žica je metal koji je izrađen u dugim, tankim nitima, a karakterizira je savitljivost i mogućnost jednostavne korekcije forme. Kao kiparska tehnika žica omogućava aktivan odnos ispunjenog i praznog prostora kroz stvaranje linijski istančane mase u tom prostoru. Pristup oblikovanju može biti usmjeren kontinuiranom ostvarenju forme iz jedne žice ili kombiniranju više niti. Oblikovanju je moguće pristupiti golim rukama, no za intervencije savijanjem i naročito rezanjem mogu se koristiti različiti pomoćni alati – kliješta, škare, čekići. Manipulacija žicom ima svoja ograničenja u smislu nemogućnosti potpuno realističnog prikazivanja motiva. Ta ograničenja navode na minimalistički pristup u prikazivanju oblika, što rezultira fokusom na samo prepoznatljive elemente oblika. Žica kao kiparski medij predstavlja velik izazov, te otvara različite mogućnosti kreativnog istraživanja.

Alu-folija

Alu-folija je kiparska tehnika koja podrazumijeva oblikovanje mase odnosno volumena savijanjem i gužvanjem. Može se koristiti kao alternativa za modeliranje glinom, no oblikovne intervencije teško je, gotovo i nemoguće u procesu vratiti na prvobitno stanje. Masa se može ovim materijalom prikazati kao plošna ili zbijena trodimenzionalna forma, pri čemu površinska struktura može biti hrapava ili glatka. Alu-folija kao kiparski materijal je pristupačna, jeftina i može formirati gotovo bilo koji oblik.

Glavne karakteristike alu-folije su njezina podatnost kod oblikovanja i metalik sjaj njezine površine.

Iz navedenog je vidljivo da ova tri kiparska medija imaju različite karakteristike, koje utječu na njihovo korištenje u odgojno-obrazovnom ili terapijskom radu.

Perspektive korištenja kiparskih medija u obrazovne i terapijske svrhe

U nastavi na stručnom studiju studenti budući terapeuti bi trebali ovladati brojnim kreativnim postupcima, kroz divergentno mišljenje kako bi se takvim postupcima i sami mogli koristiti u svojoj budućoj terapijskoj praksi. Stoga će u nastavku teksta biti opisane neke od mogućnosti i perspektiva upotrebe kiparskih medija u obrazovne i terapijske svrhe.

Kada pojedinac usmjeri svoje doživljaje prema onome što ih je izazvalo, pri čemu vraća izdvojenu pojedinost u širi kontekst, tada doživljajno mišljenje počinje svoj razvoj prema cjelovitosti. Pri tom razvoju izuzetnu ulogu može igrati ovladavanje različitim metodama kreativnog rješavanja problema. Kreativni izraz je dostupan svim osjetilima pojedinca, te je stoga odgojno-obrazovna i u određenim segmentima i terapijska nužnost. Pojedinac će vjerojatno kroz kreativni izraz pristupiti obavljanju uobičajenih zadataka cjelovito s većom intrinzičnom motivacijom, što će biti potvrda opravdanosti takvog pristupa poučavanju s ciljem kasnije implementacije u terapijsku praksu. Primjerice, u terapiji šake fizioterapeut koristi brojne konvencionalne tehnike i metode utemeljene na filozofiji direktnog tretmana (poput metoda neuromuskularne facilitacije, tehnika mobilizacije zglobova i mekih tkiva pri kojima se često koriste rekviziti koji mogu biti stereotipni i demotivirajući). Studente Studija fizioterapije moguće je poučavati kako kreativno pristupiti terapiji šake, pa se tako može težiti istom terapijskom cilju kroz korištenje različitih kiparskih medija. Ovisno o terapijskim ciljevima, manipuliranje glinom može imati facilitacijski ili inhibicijski učinak, pri čemu struktura, tekstura, konzistencija, te neka druga svojstva materijala kao taktilni input djeluju terapijski. Kao primjer korištenja kreativnog medija u terapiji šake možemo predložiti facilitaciju otvaranja šake i facilitaciju stiska šake. U odnosu na direktne metode rada na razini strukture i funk-

cije kroz pasivnu mobilizaciju mekih tkiva i zglobova glina otvara mogućnost indirektnog tretmana. Bilateralnim manipuliranjem glinom s naglaskom na taktilno stimuliranje dorzuma šake s narušenom funkcijom otvaranja, pacijent sam i/ili uz pomoć terapeuta ostvaruje mogućnost za recipročnu inhibiciju vezivno-mišićnih struktura na dlanu, sa funkcionalnim ciljem otvaranja šake. Fizioterapijski pristup povećanju snage stiska šake oslanja se na korištenje različitih stereotipnih i često jednodimenzionalnih tehnika i rekvizita koji ne simuliraju u dovoljnoj mjeri sve prostorno-kinestetske dimenzije funkcionalne potrebe pacijenta. Glina koju je lako modelirati, mijesiti, udubljivati, izvlačiti, oduzimati, dodavati, prošupljivati predstavlja se kao medij koji nudi niz otvorenih, nepredvidivih mogućnosti funkcionalnih ishoda svojstvenih manipulativnim aktivnostima kao stvarnoj potrebi pacijenata (slika 1).

Slika 1. *Glina kao terapijski medij*

Dakle, nije nužno u poučavanju studenata inzistirati na konvergentnom mišljenju kako bi se došlo do zadovoljavajućih ishoda nastave, već naprotiv divergentnim mišljenjem od studenata stvaramo kompetentne pojedince koji će se znati nositi sa svim izazovima u budućoj terapijskoj praksi. Kroz ovaj rad je nemoguće obuhvatiti sve obrazovne i terapijske mogućnosti gline, pa navedena dva primjera služe samo kao ilustracija za daljnje ideje implementiranja ovakvih pristupa u svakodnevnu praksu.

CILJ ISTRAŽIVANJA I HIPOTEZA

Obzirom na sve veći razvoj i implementaciju novih metoda kreativnih intervencija u dijagnostici, odgoju, obrazovanju i terapiji, potrebno je navedeno

uvažiti prilikom kreiranja nastavnih planova i programa, te metoda poučavanja. Slayton i sur. (2010) navode kako se u suvremenim istraživanjima iz art terapijskih područja javljaju otprije prisutne poteškoće u vidu nedostatka standardiziranosti i preciznosti, uz pojedine pokazatelje pozitivnih tendencija. Inspirirani navedenim činjenicama autori su imali za cilj kroz ovo istraživanje upoznati studente sa karakteristikama različitih kiparskih medija, uz osvještavanje brojnih mogućnosti njihovog korištenja u obrazovnom i terapijskom procesu. Stoga ovaj rad predstavlja početni napor u promišljanju i planiranju obrazovanja studenata budućih terapeuta za korištenje suvremenih komplementarnih art terapijskih pristupa.

U skladu s ciljem istraživanja postavljene su hipoteze:

- H1: studenti fizioterapije ne poznaju mogućnosti korištenja art trodimenzionalnog medija u okviru svoje struke
- H2: primjenom trodimenzionalnog art medija moguće je postići određen stupanj restitucije neuromotornih i psihosocijalnih funkcija kod pojedinca
- H3: primjenom trodimenzionalnog art medija moguće je poticati imaginaciju i divergentno mišljenje kod pojedinca

METODE RADA

Uzorak ispitanika

Grupa je bila sastavljena od 38 studenata završne godine Studija fizioterapije, kronološke dobi u rasponu od 21 do 25 godina, različita po spolu s većinom ženskih sudionika (35 ženskih i 3 muška sudionika).

Mjerni instrumenti i obrada podataka

Za potrebe ovog istraživanja podaci su se prikupili opažanjem bez uključivanja (narativni zapisi), kojim su se procjenjivale različite razine manipulacije ispitanika trodimenzionalnim art medijem bez mogućnosti stvaranja adicijom, sa i bez vizualne kontrole, te razina spontane aktivacije trijadnog odnosa motoričko-afektivno-simboličko prilikom manipulacije.

U cilju procjene prethodnog iskustva ispitanika, preferencija i primjene kiparskih tehnika korištena je anketa koju su za potrebe ovog ispitivanja

pripremili autori istraživanja. U obradi podataka korištene su metode deskriptivne statistike.

Materijali

Materijali korišteni za potrebe realizacije navedenog istraživanja su glina, žica za modeliranje, alu-folija (slika 2) Ispitanicima je bio ponuđen izbor dodatnog pribora za manipulaciju - škare, kliješta, štapići, papir, olovke (slika 3).

Slika 2. Materijal - glina, žica, alu-folija

Slika 3. Pribor za manipulaciju kiparskim medijima (štapići, škare)

Struktura istraživanja

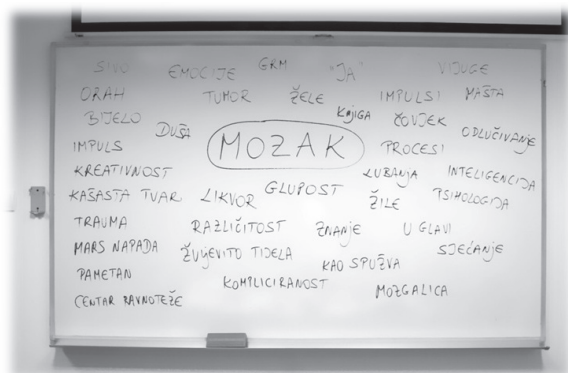
Ovo istraživanje provedeno je u okviru praktične radionice. Istraživanje je provedeno na Zdravstvenom veleučilištu u Zagrebu, u vremenskom trajanju od tri sata. Struktura istraživanja je bila podijeljena na pet zadataka, sa završnom refleksijom, odnosno evaluacijom procesa, što je vidljivo u tablici 1.

U uvodnom dijelu istraživanja evokacija je provedena kroz zadatak zapisivanja asocijacija na temu: "mozak". Nakon toga analizirale su se sličnosti, odnosno različitosti između asocijacija. Određen broj sudionika je asociirao na bazi konkretnog, te su se neke ideje ponavljale. Nakon toga asocijacije su prezentirane i logički grupirane kroz plan ploče (slika 4). Cilj prvoga zadatka bio je potaknuti individualno opažanje, razlikovanje i verbalno izražavanje, grupnu analizu izoliranih ideja, odnosno asocijacija.

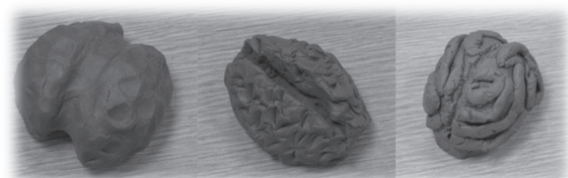
Tablica 1. Struktura istraživanja

Zadatak	Likovni medij	Tema	Vođena aktivnost
1.	Papir, olovka	Mozak	Asocijacije - plan ploče
2.	Glina	Mozak	Realizacija teme - bez vizualne kontrole - bez adicije dijelova
3.	Alu-folija	Mozak	Realizacija teme - kopiranje mozga izrađenog u glini
4.	Žica	Mozak	Slobodna realizacija zadane teme
5.	Glina/alu-folija/žica (slobodan izbor)	Bijes	Sloboda u načinu korištenja medija (građenje, oduzimanje, rezanje, savijanje) Mogućnost korištenja pomoćnih alata (špatle, štapići, valjci, klješta, škare)

Vrednovanje i rasprava (anketni upitnik)

Slika 4. Plan ploče asocijacija

Drugi zadatak odnosio se na individualno izražavanje svakog sudionika na temu “mozak” kroz glinu. Modeliranje glinom može se ostvariti na tri načina i to: 1) modeliranjem od jedne glinene mase; 2) oduzimanjem od glinene mase; 3) adicijom odnosno građenjem iz više dijelova gline (slika 5).

Slika 5. Motiv mozga dobiven kroz tri načina modeliranja glinom

Za potrebe ovog zadatka sudionici su kroz vođenu aktivnost dobili određena ograničenja. Ograničenja su se odnosila na manipulaciju glinom bez mogućnosti stvaranja adicijom, te bez vizualne kontrole (slika 6). Eksperimentalno postavljena navedena ograničenja imala su za cilj kod sudionika osvijestiti situaciju poteškoće pri izvođenju neke aktivnosti kod pacijenta koji ima motorički ili senzorički deficit.

Slika 6. Manipulacija glinom bez vizualne kontrole i adicije

Treći zadatak bio je mimetičke prirode, odnosno od sudionika se tražilo da što vjernije kopiraju istu temu (mozak) novim kiparskim medijem – alu-folijom (slika 7). Cilj ovog zadatka bio je upoznati sudionike sa obilježjima novog kiparskog medija kao i njegovim mogućnostima oblikovnih vrijednosti u odnosu na glinu.

Slika 7. Manipulacija alu-folijom

Četvrti zadatak odnosio se na interpretaciju iste teme (mozak) u trećem kiparskom mediju – žici,

ali bez ograničenja prilikom realizacije (slika 8). Cilj zadatka bio je spoznati mogućnosti stvaranja volumena u prostoru iz žice kao linije, te na osnovu toga izraziti manipulativne razlike u odnosu na prethodna dva oblikovna medija.

Slika 8. Manipulacija žicom

Peti zadatak odnosio se na apstraktnu temu "bijes". Kroz ovaj zadatak sudionici su se spontano izražavali različitim individualno odabranim plastičnim formama i teksturama (slika 9), te odabirali sami načine korištenja istih (građenje, oduzimanje, rezanje, savijanje, te korištenje pomoćnih alata). Cilj ovog zadatka bio je potaknuti kreativnu ekspresiju kroz nevizualnu temu, čime se spontano aktivirao trijadni odnos motoričko-afektivno-simboličko.

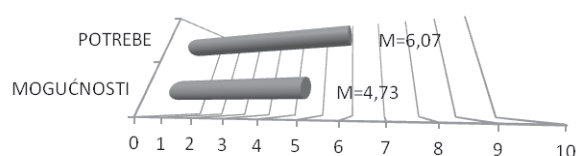
Na kraju istraživanja provedena je grupna refleksija na cjelokupni proces, kroz evaluaciju i to na dva načina: kroz anketu i analizu produkata. Cilj završne grupne refleksije bio je uočiti sve asocijativne elemente tijekom stvaranja, te prepoznati korisnosti novih iskustava koja mogu poslužiti kao baza za kreativan rad u budućoj praksi.

Slika 9. Izražavanje kroz tri različita kiparska medija na istu temu

REZULTATI I RASPRAVA

U nastavku rada slijedi prikaz rezultata s obzirom na postavljen cilj istraživanja. Na grafikonu 1 je prikazano kako većina sudionika ima veće potrebe u odnosu na mogućnosti za svakodnevno kreativno izražavanje.

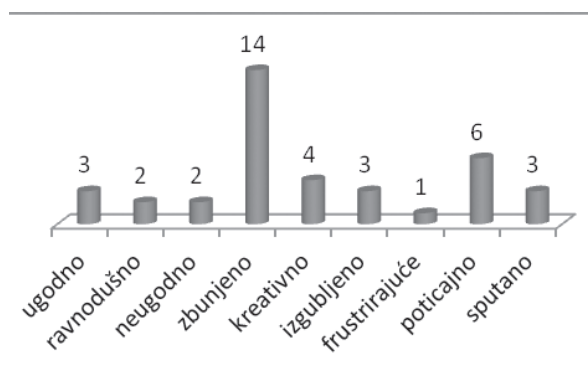

Grafikon 1. Odnos mogućnosti i potreba za svakodnevno kreativno izražavanje

Proces i produkti analizirani su na dva načina i to s obzirom na: a) iskustveni aspekt sudionika o modeliranju art kiparskim medijima u odnosu na likovni zadatak i cilj i b) moguće terapijske ciljeve u budućoj terapijskoj praksi.

Kroz drugi zadatak naglasak na taktilno iskustvo uz ograničenje izrade motiva bez adicije dijelova rezultirao je svodenjem forme na bitno. Kontrastom konveksnih i konkavnih elemenata ostvarena je ravnoteža. Mnogi sudionici su se odlučili za prikazivanje prepoznatljivih obilježja mozga, a s obzirom na zdravstveno profesionalno usmjerenje i okruženje anatomski realizam kod modeliranja mozga bio je sasvim očekivan. Kroz ovaj likovni zadatak stvoren je intenzivan niz osjetilnih informacija o vlastitim pokretima. Meki materijal poput gline prstima može dati poticajan taktilni ulaz, kao i priliku za primjeren način izrade jednostavnog oblika. Modeliranje u glini bez vizualne kontrole pogoduje razvijanju koordinacije.

cije i dubokog vlastitog osjeta – propriocepcije. Nadalje, aktivira se fina motorika (pravilan hvat, fleksibilnost mišića šaka i prstiju i dr.).

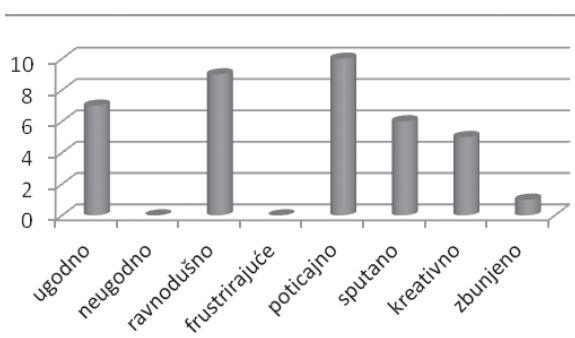

Grafikon 2. Osjećaji studenata prilikom manipulacije glinom bez vizualne kontrole

Na grafikonu 2 je vidljivo da je većinu sudionika (37%) ovakav zadatak na neki način zatekao i učinio da se osjećaju zbunjenima. Ipak, 34% sudionika ističe pozitivne emocije (ugodno, kreativno, poticajno).

Kroz treću vođenu aktivnost - zadatak kopiranja, odnosno prijenosa istog motiva u drugi vizualno izražajni likovni medij (alu-folija) pokazalo se da je nemoguće provesti ga doslovno. Sudionici su kroz ovaj zadatak bili izloženi početnoj nesigurnosti i nelagodi zbog svojstva medija koji nije omogućavao doslovno kopiranje. Također, kroz ovaj zadatak sudionici su osvijestili karakteristike i mogućnosti korištenja drugog kiparskog medija (alu-folija). Pokazalo se da lakoća kojom je moguće manipulirati alu-folijom u isto vrijeme sudionicima stvara težinu u ostvarivanju zadane forme. Alu-folija koja je lagana za manipuliranje potiče aktivnosti fine motorike (precizne hvatove), a traži vrlo dobru okulomotoričku koordinaciju. Nadalje, manipuliranje ovim medijem moguće je isključivo finim pokretima šake, kojima je vidljiva estetika i koordiniranost pokreta, te traži precizno motoričko planiranje za razliku od gline kojom se može manipulirati masivnim pokretima. Nadalje, alu-folijom napravljen produkt je teže više puta prepravljati u odnosu na glinu koja ima tu mogućnost. Na grafikonu 3 je vidljivo kako je ovaj medij kod 19% sudionika izazvao negativne emocije

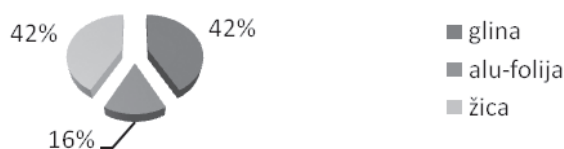
zbog nemogućnosti izrade produkta realistične forme. Navedeni zadatak većina sudionika (57%) je doživjela na pozitivan način (ugodno, poticajno, kreativno), a dio njih je ostao ravnodušan (24%).

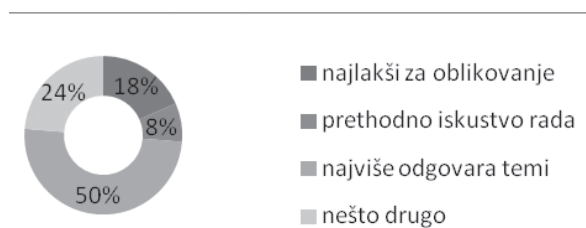
Grafikon 3. Osjećaji sudionika prilikom kopiranja iste teme iz gline u alu-foliju

Tijekom četvrtog zadatka sudionici korištenjem kiparskog medija žice nisu iskoristili njezine mogućnosti treće dimenzije, već su se većinom izražavali vijugavim plošnim uzorkom koji linijskom formom podsjeća na moždane nabore. Međutim kroz refleksiju su osvijestili i mogućnost trodimenzionalnog izražavanja ovim medijem. Mozak kao tema navodi na složenije manipuliranje žicom kroz nebrojena savijanja u svim smjerovima. Takva intenzivna periferna stimulacija kod koje motorički zadatak donosi različite haptičko kinestske informacije razvija motoričko planiranje.

Kroz peti zadatak analizirani su razlozi odabira različitih likovno-izražajnih medija od strane sudionika za realizaciju apstraktne teme "bijes". Iz grafikona 4 vidljivo je da su sudionici u jednakom omjeru odabrali glinu i žicu, a manje alu-foliju. Kao razlog za odabir medija 50% sudionika je navelo da su odabrali medij koji najbolje odgovara za realizaciju zadane teme (grafikon 5)

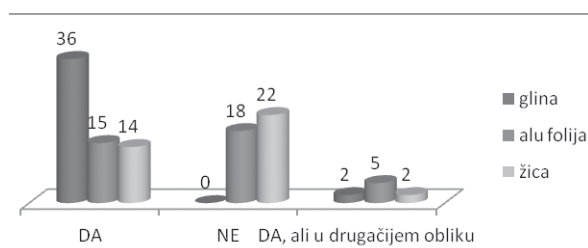

Grafikon 4. Odabir medija za prikazivanje teme "bijes"

Grafikon 5. Razlog za odabir određenog trodimenzionalnog art ekspresivnog medija

Svi sudionici imaju određeno iskustvo u kreativnom radu s glinom. S alu-folijom ranije je radilo nešto više od polovice sudionika (53%), a sa žicom manje od polovice (42%) (grafikon 6).

Grafikon 6. Iskustva sudionika u radu s trodimenzionalnim art ekspresivnim medijem

Ovim istraživanjem je potvrđena polazna hipoteza da sudionici (studenti fizioterapije) ne poznaju dovoljno mogućnosti korištenja art trodimenzionalnog medija u okviru svoje struke. Također, kroz istraživanje i eksperimentalno postavljene situacije potvrđena je hipoteza da se korištenjem različitih trodimenzionalnih art medija može utjecati na restituciju neuromotornih i psihosocijalnih funkcija, te na poticanje imaginacije i divergentnog mišljenja kod pojedinca.

Sholt i Gavron (2006) temeljem pregleda literature te kroz nekoliko kratkih prikaza slučaja ističu šest terapijskih čimbenika koji proizlaze iz manipulativnog rada s glinom: olakšavanje izražavanja

emocija, katarzu, bogatu i duboku ekspresiju, verbalnu komunikaciju, otkrivanje vlastitih potencijala kroz nesvjesno, konkretizaciju i/ili simbolizaciju. Na temelju rezultata ovog istraživanja teze koje iznose Sholt i Gavron ostvarene su, ali i proširene kroz dodatna dva art ekspresivna medija.

ZAKLJUČAK

Ovo istraživanje je zamišljeno kao prostor za oslobađanje čovjekove kreativnosti, kreativne energije i razmišljanja koje je često u ljudima potisnuto. Korištenjem različitih ekspresivnih likovnih tehnika moguće je pobuditi kod pojedinaca kreativnost, spontanost, povezivanje sa svakodnevnim radom u praksi, te potaknuti svijest o dodatnim mogućnostima nadogradnje svakodnevnog terapijskog rada s pacijentima. Tako i Maslow (1976, prema Bognar, 2012) smatra da pojedince moramo poučavati da postanu kreativne osobe da budu u stanju inovirati i improvizirati, te da se ne boje promjena koje suvremeno društvo često nameće. Kroz ovo istraživanje simulirana je promjena uloga tako što su sudionici (studenti) stavljeni u ulogu korisnika terapijske usluge. Na taj način sudionici su potaknuti na kreativno mišljenje, te na osmišljanje novih ideja u rješavanju terapijskih problema kojima se mogu unaprijediti i oplemeniti vještine za učinkovitije, proaktivno djelovanje u budućoj praksi. Stoga, i dalje treba promišljati i ulagati napore u planiranje obrazovanja studenata budućih terapeuta za korištenje suvremenih komplementarnih art terapijskih pristupa. Završit ćemo ovaj rad citatom međunarodnog lidera u razvoju obrazovanja i kreativnosti Kena Robinsona koji je rekao: "Čvrsto vjerujem da odrastanjem ne postajemo kreativniji već sve manje kreativni. Obrazujemo se da ne budemo kreativni."¹ Ovime otvaramo put za nova istraživanja kojima bi se unapređivalo obrazovanje kroz nove suvremene koncepte poučavanja. I kao što kaže Robinson "Kreativnost je važna poput pismenosti, i takav status bi trebala imati."²

¹ Preuzeto sa http://www.ted.com/talks/ken_robinson_says_schools_kill_creativity.html - 08.10.2012.

² Preuzeto sa <http://doctorio.us/2009/04/16/do-schools-kill-creativity-sir-ken-robinson-says-yes-and-explains-why-in-his-february-2006-ted-speech/> - 08.12.2012.

8. LITERATURA

- Arbunić, A., Kostović-Vranješ, V. (2007): Nastava i izvori znanja, *Odgojne znanosti*, Vol. 9, br. 2, 97-111.
- Bognar, L. (2012): Kreativnost u nastavi, *Napredak*, 153(1), 9-20.
- Buljubašić-Kuzmanović, V., Kobaš, K. (2009): Prilog ispitivanju nekih odrednica kreativnosti kod učitelja i studenata. U: Poticanje stvaralaštva u odgoju i obrazovanju. Knjiga radova – Priručnik za sadašnje i buduće učiteljice i učitelje. Zagreb: Profil.
- Cox, M. T., Ram, A. (1994): Failure-Driven Learning as Input Bias. U *Proceedings of the Sixteenth Annual Conference of the Cognitive Science Society* (str. 231-236). Atlanta: GA.
- Craik, F.I.M., Lockhart, R. S. (1972): Levels of processing: A framework for memory research, *Journal of Verbal Learning and Verbal behavior*, 11, 671-684.
- Ivančević, R. (1997): Likovni govor. Zagreb: Profil.
- Jakubin M. (1999): Likovni jezik i likovne tehnike. Zagreb: Educa.
- Koludrović, M., Reić Ercegovac, I. (2010): Poticanje učenika na kreativno mišljenje u suvremenoj nastavi, *Odgojne znanosti*, Vol. 12, br. 2, 427-439.
- Peić, M. (1971): Pristup likovnom djelu. Zagreb: Školska knjiga.
- Polić, M. (1993): Odgoj i svije(s)t. Zagreb: Hrvatsko filozofsko društvo.
- Ram, A., Cox, M.T., Narayanan, S. (1995): Goal-Driven Learning in Multistrategy Reasoning and Learning Systems. U Ram, A., Leake, D.B. (ur.): *Goal-Driven Learning*. Cambridge, Massachusetts – London, England: A Bradford Book, The MIT Press.
- Ram, A., Leake, D.B. (1995): Learning, Goals, and Learning Goals. U Ram, A., Leake, D.B. (ur.): *Goal-Driven Learning*. Cambridge, Massachusetts – London, England: A Bradford Book, The MIT Press.
- Ruić, R. (2006): Učinkovitost grupne nastave u stjecanju kvalitete znanja u nastavi kemije, *Odgojne znanosti*, Vol. 8, Br. 2, 443-467.
- Sholt, M., Gavron, T. (2006): Therapeutic Qualities of Clay-work in Art Therapy and Psychotherapy: A Review. *Art Therapy: Journal of the American Art Therapy Association*, 23(2), 66-72.
- Slayton, S.C., D'Archer, J., Kaplan, F. (2010): Outcome Studies on the Efficacy of Art Therapy: A Review of Findings. *Art Therapy: Journal of the American Art Therapy Association*, 27(3), 108-118.
- Suzić, N. (2002.): Emocije i ciljevi učenika i studenata. TT-Centar. Banja Luka: Trio-Print.
- Svedružić, A. (2005): Kreativnost i divergentno mišljenje u nastavi prirodoslovlja, *Metodički ogledi*, 12, 2, 103–118.

TEACHING STUDENTS TO PLAN THE THERAPEUTIC PROCESS USING THREE-DIMENSIONAL EXPRESSIVE ART MEDIA

Abstract: *In modern scientific and clinical research the need of interdisciplinary studies of association of different areas increasingly emphasizes. Specially emphasised is the importance of choosing adequate integrative, supportive intervention methods aimed at restitution of psychosocial and neuromotor functions of the individual. Evolution of different scientific knowledge develops new interdisciplinary fields such as art therapy, and new methods of creative interventions in the diagnosis, education, treatment and rehabilitation, which are characterized by the synergy of functional, psychosocial, educational and psychotherapeutic effects. Given the above it is important to plan themes from modern therapeutic approaches through the education of students for future therapists. The aim of this paper is to show how students get to know the characteristics of various sculptural media, and provoke the awareness of many possibilities of their use in the therapeutic process. The study was carried out in the 3 hour practical workshop form on a sample of 38 final year physiotherapy students. For the purposes of the research questionnaire of authors' own design was used. It analyzes examinees' previous experience, preferences and use of sculptural media.*

Survey results indicate students' insufficient knowledge and use of expressive three-dimensional art media (clay, wire, aluminum foil). Therefore, this paper represents an initial effort in the design and planning of training students for future therapists to use contemporary complementary art therapeutic approaches.

Key words: *education, interdisciplinary approach, three-dimensional expressive art media*